

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הרב יצחק בירך דסקל

טל: 0527611435 מקס: 0722579363 y.b.daskal@gmail.com

בס"ד, גליון קסג, פרשת פקודי, תשע"ו

בית הוראה "בינת המשפט" לעניני ממונות

מלאכה להביא. ב. אבל אין המיעוט יכול לכוף על הרוב איזה גנן להביא, ואם הביאו, אינם חייבים לשלם להם, אלא כשכר גנן בזול.

נידון ג

בבניין משותף התפוצץ צינור מים בערב שבת לפני כניסת השבת, ולא היתה נזילה גדולה מאוד. רוב דיירי הבניין הסכימו שיביאו מיד בעל מלאכה, למרות ששכר בעל המלאכה יקר יותר בזמן זה, והמיעוט לא הסכימו וביקשו להמתין עד ליום ראשון, האם יכולים הרוב לכוף על המיעוט. והאם מיעוט יכול לכוף גם כן.

תשובה

הרוב יכול לכוף על המיעוט להביא מיד בעל מלאכה, וחייב כל שכן להשתתף שוה בשוה בהוצאה זו. אבל מיעוט אינו יכול לכוף.

נידון ד

"אני דר בבניין שרוב השכנים אינם שומרי תורה ומצוות. באחד מימי חול המועד קרה נזילה בצינור, והשכנים ביקשו להביא אינסטלטור בחול המועד. אמרתי להם, שבחול המועד אסור לעשות מלאכה זו, וביקשתי להמתין לאחר חול המועד, כי הנזילה לא הייתה גדולה כל כך. הם חששו בכל זאת מהפסד מים של הנזילה, והזמינו אינסטלטור בחול המועד. לאחר גמר העבודה דרש האינסטלטור שכר כפול, כשכר עבודה בימי שבתון. האם עלי לשלם את חלקי לפי השכר שביקש האינסטלטור, או שעלי לשלם רק כשכר אינסטלטור בכל השנה, שהרי מלאכה זו היתה אסורה בחול המועד, ולא היה הכרחי לעשות זאת מיידית".

תשובה

צריך להשתתף עם השכנים שוה בשוה.

ביאור התשובות

המקור שכופין רוב השותפין בבניין על המיעוט

המקור שדיירי הבניין כופין על כל השכנים להשתתף בהוצאות ההכרחיות לבנין, מקורו בבבא בתרא (ז, ב), דתנן: "כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר" ע"כ. ובתוספתא בבא מציעא (יא, יז) תניא: "מי שיש לו בית בחצר אחרת, בני חצר אחרת משעבדין אותו לעשות עמהן דלת נגר ומנעול לחצר, ושאר כל הדברים אין יכולין

גליון קסג

דין כפיית השכנים זה על זה

ובו יבואר, האם הרוב או המיעוט או היחיד, יכולים לכוף: א. לעשות שיש במדרגות. ב. להביא בעל מלאכה מסויים. ג. להזמין בעל מלאכה בזמן שהמחיר יקר יותר. ד. להזמין בעל מלאכה בזמן שאסור על פי הלכה לתקן.

נידון א

מקצת דיירי הבניין ביקשו להחליף את השיש בחדר המדרגות, ומקצת התנגדו, בטענה שאין זה הכרחי. האם יכולים המיעוט לכוף את הרוב, או רק הרוב יכולים לכוף את המיעוט, או שאין יכולים לכוף כלל זה את זה.

תשובה א

א. אם נראה לדיין שהוא בודאי צורך גדול, או שבודאי כך מנהג המקום, יכולים המיעוט לכוף את הרוב להשתתף, ואפילו יחיד יכול לכוף את כולם. ב. אם נראה לדיין שאין בזה צורך כלל, ואין זה מנהג המקום, אפילו רבים אינם יכולים לכוף את היחיד. ג. אם יש להסתפק אם הוא צורך גדול, או אם זה מנהג המקום, הרוב יכול לכוף על המיעוט, ואין המיעוט יכול לכוף את הרוב.

נידון ב

"לאחר סיום שנת השמיטה, החליטו מקצת דיירי הבניין לשכור את הגנן הקבוע לטפח את הגינה שהזנחה בכל שנת השמיטה. מכיון שהגנן דרש הרבה כסף על עבודה זו, מקצת שכנים רצו לשכור גנן אחר בזול יותר. לעומתם מקצת השכנים אמרו, שכיון שהגנן הקבוע עבד עמם כל השנים, ורוצים שימשיך, עדיף לשכור אותו, כדי שימשיך בעבודתו בגינה. למרות שלא כולם הסכימו עמם, הם הזמינו את הגנן הקבוע ותבעו מכולם להשתתף בהוצאה. האם השכנים שהתנגדו לגנן זה, חייבים לשלם את חלקם לפי שכרו של הגנן הקבוע, או רק כפי שהיה עולה הגנן האחר בזול יותר".

תשובה ב

א. אם הרוב רצה את הגנן הקבוע, חייבים המיעוט לשלם חלקם כשכר הגנן שעבד, שהרוב יכול לכוף על המיעוט איזה בעל

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הטעם שהרוב כופה על המיעוט

והטעם שהרוב כופה על מיעוט, אף על פי שכשננסו לדור עמהם לא עשו קנין התחייבות זה לזה, מכל מקום, דבר פשוט בדברי הפוסקים, שהתחייבות זו נעשית אפילו ללא שאמרו בפירוש, אלא שכיון שנשתתפו יחד בבניין וברכוש המשותף, אנן סהדי שעל דעת כן נשתתפו, שהרוב יכפה על המיעוט, כי לולי זה לא תתקיים ישובם כראוי, וכן הדבר מבואר בדברי הפוסקים בהרבה מקומות, והוא דבר הפשוט.

ואפילו שאין אדם מתחייב על דבר שאינו ברשותו (אבן העזר נא, א), שאני הכא, שאין זה מדין התחייבות, אלא מדין שותפין, שאנן סהדי, שנשתתפו בשותפות החצר או העיר על דעת להשתתף בהוצאות הכרחיות, ושותפין שהשתתפו על דעת להשתתף בהוצאות מסוימות, חל חיוב עליהם לא מדין התחייבות, אלא מחמת הסכסוך השותפות שביניהם.

אין כפיית הרוב אלא בדברים שהם צורך גדול, או מנהג המדינה

והנה נתבאר בדין כפיית הרוב על המיעוט, דדוקא בדברים ההכרחיים יכולים הרוב לכופה על המועט, אבל בדברים שאינם הכרחיים לא יכולים הרוב לכופה על המיעוט, כלשון הרמב"ם (שותפים ה, א) והשולחן ערוך (חושן משפט, קסא, א) המובא לעיל, וכתב בכיור הגר"א (שם, ס"ק ג) דהוא מוכח בש"ס.

וכן הוא מבואר בגמרא לעיל (בבא בתרא ב, ב), דהש"ס רוצה להוכיח מדין כופין לעשות בית שער לחצר, דהיזק ראייה שמיא היזק, ודוחה הש"ס דהיזק ראייה של רבים לכולי עלמא הוי היזק ראייה, הנה מוכח שאם היזק ראייה לאו שמיא היזק, לא יכולים הרוב לכופה על המיעוט, שאין יכולים לכופה רק בדברים הכרחיים שהם צורך גדול.

וכשנדקדק בלשון הרמב"ם והמחבר, נראה, דגדר כפייה של הרוב על המיעוט הוא רק "כל הדברים שהחצר צריך להם צורך גדול, או הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם", מבואר שיש שני אפשרויות לכפות הרוב על המיעוט, או דברים שהם צורך גדול, ואפילו לא נהגו בני המדינה בזה, אם דעת הדיין שהוא צורך גדול, יכולים הרוב לכופה את המיעוט, וכן אם הוא מנהג המדינה, ואפילו אינו צורך גדול.

ולאור המבואר בטעם דין כפיית הרוב על המיעוט שהוא מטעם דעת כן נשתתפו בבניין שיהיה הרוב כופה את המיעוט, ולולי זה לא תתקיים ישובם, מבואר מדוע רק בדברים שהם צורך גדול לחצר, או מנהג בני המדינה יכולים לכופה ולא בשאר דברים, כיון שהם דברים

לכופו. אם היה שרוי עמהן באותה חצר, משעבדין אותו על הכל. מי שיש לו חצר בעיר אחרת, בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהן בורות שיחין ומערות ולתקן את המקוואות ואמת המים, ושאר כל הדברים אין משעבדין אותו, ואם היה שרוי עמהן באותה העיר משעבדין אותו על הכל" ע"כ.

הנה מבואר שאם יש לו בית בחצר, אפילו אינו דר שם בחצר עמהם, יכולים בני החצר לכופה אותו להשתתף בדברים ההכרחיים לשמירת החצר כגון דלת ומנעול, שעל דעת כן קנה בית והשתתף עמהם בחצר, אבל הוצאות ששייכות לחיי יום יום, כזבל והוצאות חשמל וכדו', אינם יכולים לכופה אותו, שהרי אינו מלכלך ואינו משתמש בחצר, אבל אם דר עמם בחצר, כופין עליו הכל. וכן הדין בבני העיר, שכופין על מי שאינו דר עמהם, ויש לו חצר בעיר, כופין אותו להשתתף בדברים בסיסיים של תיקון מערכת שתיה ומקוואות, שעל דעת כן קנה חצר בעיר, אבל אינו חייב להשתתף בדברים שאינם הכרחיים, אבל אם דר בחצר חייב הכל.

והרי"ף בבבא בתרא (ה, א), והרא"ש בבבא בתרא (א, כג) הביאו תוספתא זו להלכה, וכן פסק הרמב"ם (שותפים ה, א), והמחבר (חושן משפט קסא, א-ב) וז"ל "בני חצר כופין זה את זה לבנות דלת ובית שער לחצר. וכן כל הדברים שהחצר צריך להם צורך גדול, או הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם. אבל שאר הדברים, כגון ציור וכיור, אינו כופהו" עכ"ל. הנה נתבאר שיכולים לכופה את היחיד להשתתף עמהם בהוצאות הכרחיות. או שנהגו בהם בני המדינה.

אם יש כמה שאינם רוצים להשתתף, האם הרוב קובע

ואף על פי שלשון "כופין אותו" משמע דהוא יחיד, מכל מקום דבר פשוט, ואינו צריך ראייה, דהוא הדין אם כמה יחידים אינם רוצים להשתתף, הדולכים אחר הרוב, והרוב כופה על המיעוט. ואף על פי שאין צריך ראייה לזה, הנני מביא כמה פוסקים שפשיטא להם דמתני' לאו דוקא ביחיד, אלא לעולם הרוב כופה על המיעוט.

דכן כתב הגאון רבי דוד הכהן בשו"ת הרד"ך (בית יב, א) וז"ל "במידי דמגדר מלתא היא, פשיטא שהרוב כופה את המיעוט להיותו שומע לרוב, ואפילו שלא נמצאו ולא נתרצה מעולם בדבר, כדתנן (ב"ב ז, ב) כופין אותו לבנות בית שער" עכ"ל הנה פשיטא ליה, דהרוב כופה את המיעוט. והביאו את דבריו הרבה פוסקים, מהם המהרש"ם (יורה דעה נספח עמוד תקכה), ובשו"ת תורת חיים (מהר"ח ש) חלק ג סימן לח, ועוד הרבה.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

שאים צורך גדול, ולא נהגו כן בני המדינה, לא נשתתפו לקבל בדברים אלו את דעת הרוב. אבל בדברים שהם צורך גדול, או אפילו אינם צורך גדול אבל הם מנהג המדינה, על דעת כן נשתתפו.

תשובה לנידון ב - נחלקו השכנים איזה בעל מלאכה להביא

ויש לחקור, מה הדין אם יתפוצץ צינור בבניין, שהוא דבר שכופה אפילו היחיד על הכל, שהוא צורך גדול ומנהג המדינה, אבל נחלקו דעותיהן איזה בעל מלאכה להביא. דהרוב רוצים לשכור בעל מלאכה פלוני והמיעוט רוצים להביא בעל מלאכה אחר, האם יכולים הרוב לכופו על המיעוט או אפילו על הרוב, דהרי לא נחלקו האם להשתתף בהוצאה, אלא נחלקו איזה בעל מלאכה להביא.

ונראה ברור, דגם בזה הרוב כופין על המיעוט, דכיון שהוא צורך גדול, אם לא יכפו הרוב על המיעוט לא תתקיים ישובם, ואין הבדל בין אם המיעוט לא רוצים בכלל להשתתף, ובין אם אינם רוצים בעל מלאכה זה, כי אין לדבר סוף, דהרי מכל מקום המיעוט מונע להביא בעל מלאכה לדבר שהוא צורך גדול ומנהג המדינה, ועל דעת כן נשתתפו, שיכפו הרוב לתקן בבניין כל דבר שהוא צורך גדול, או מנהג המדינה. והוא הדין בנידון דידן, שרוב השכנים החליטו להביא את הגגן הקבוע, והמיעוט התנגדו, יכולים הרוב לכופו על המיעוט מטעם זה. אבל המיעוט אין יכולים לכופו בזה על המיעוט, כיון שזה כדבר שאינו ברור, ואין צריך כאן דין שיכריע, אלא הוא דבר שברור שהוא ספק, ולפי המבואר לעיל רק הרוב יכול לכופו על המיעוט. זה ביאור התשובה לנידון ב.

תשובה לנידון ג - נחלקו השכנים מתי להביא בעל מלאכה

וכן יש לחקור אם כולם מסכימים להביא את בעל המלאכה, אבל הרוב רוצים להביא בעל מלאכה מיד בערב שבת אפילו ששכרו רב, והמיעוט מבקש להמתין לאחר השבת ששכרו מועט. גם בזה נראה פשוט שהרוב יכול לכופו על המיעוט מהטעם המבואר לעיל, דכיון שהוא ספק צורך גדול האם להזמין עכשיו, הרוב יכול לכופו על המיעוט בספק צורך דבר גדול, אין הבדל אם המיעוט אינו רוצה כלל להשתתף, או שרוצה בעל מלאכה אחר.

סוף דבר, בדבר שרוב כופה על המיעוט להשתתף בהוצאה, יכולים הרוב לכופו על המיעוט איזה בעל מלאכה להביא, ומתי להביאו, ואין המיעוט יכולים לעכב, שאין סברא לחלק מהי סיבת ההתנגדות, אלא בכל צורך שהרוב יכול לכופו על המיעוט, אין המיעוט יכול לעכב. אבל המיעוט אינו יכול לכופו מהטעם הנ"ל. זה ביאור נידון ג.

וכיון שנתבאר שהרוב כופה את המיעוט, יש לבאר, האם היחיד יכול לכופו את הרוב בדבר שהוא בודאי צורך הבית, או החצר. דיש לומר, דדוקא רוב יכולים לכופו את המיעוט, ולא המיעוט את הרוב, וכל שכן יחיד אינו יכול לכופו את כולם. אבל באמת מבואר ברבינו ירוחם וז"ל (מישרים נתיב לא חלק ו) "כופין בני חצר לבנות בית שער אם הוא סמוך לרשות הרבים, וגם לעשות דלת לחצר אם דר בבית, כופין אותו על הכל, ואם אינו דר בבית אין כופין אותו אלא לדלת ונגר ומנעול ואפילו מועטין כופין למרובים כו" עכ"ל. וכן פסק הרמ"א (חושן משפט קסג, א), וז"ל "כופין בני העיר זה את זה, הגהה, אפילו מעוט כופין את המרובים (רבינו ירוחם נל"א ח"ו), לעשות חומה, דלתים ובריח לעיר כו" עכ"ל.

היחיד כופה את הרוב

ומקור ההלכה שהיחיד כופה, כתב בביאור הגר"א (שם, ב) וז"ל "אפילו. תוספתא. כופין בני העיר זה את זה לקנות כו". משמע אפילו יחידים עכ"ל. הנה מוכיח מלשון התוספתא, דלא קתני כלשון המשנה "כופין אותו" דמשמע שהרבים כופין, אלא קתני "זה את זה", דמשמע אפילו היחיד כופה. ולהלן יבואר מדוע נקטו הפוסקים הנ"ל לשון רבים כופין על המיעוט.

והבדל בין כפיית יחיד לכפיית רבים – ביאור תשובה א

א

ולאחר שנתבאר הטעם שכופין, כיון שעל דעת כן נשתתפו, מבואר הטעם שהיחיד כופה על הרוב, דכיון שנשתתפו על דעת שכל דבר שהוא צורך רבים או מנהג המקום מתחייבים כל השותפים להשתתף בהוצאות, אם כן גם היחיד יכול לכופו על הרוב, כיון שעל דעת כן נשתתפו. אלא שצריך ביאור אם כן מדוע נקטו הפוסקים הנראים לעיל לשון רבים כופין את המיעוט.

ולולי דמיסתפינא אמינא מלתא חדתא, דדבר שהוא בודאי צורך רבים, או דבר שהוא בודאי מנהג העולם, ואין בזה ספק כלל, בודאי על דעת כן נשתתפו, ויכול היחיד לכפות על הציבור מהטעם המבואר לעיל, אבל בדבר שיש להסתפק אם הוא צורך רבים, או שיש להסתפק אם הוא מנהג העולם, בזה יש ללכת אחר דעת הרוב, כי על דעת כן נשתתפו, שבכל ספק, הרוב יקבע, כי אם לא – לא יתקיים ישובם, או,

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

אלא הבעל מלאכה עשה העבירה שעבד בחול המועד, פשיטא דחייב לשלם שוה בשוה עם שאר השכנים, שהרי בהוצאה לצורך דבר גדול כופין השכנים על המיעוט. ואף על פי שאם היו שומרי תורה לא היה צריך להשתתף עמהם שעברו על התורה, ולא על דעת כן נשתתף עמהם, אבל כיון שהשכנים אינם שומרי תורה, והוא לא עשה שום עבירה בדבר, ונשתתף עמהם להיות שותף בכל הוצאה של דבר גדול, גם הוצאה זו בכלל כל דבר גדול, ואינו יכול לפטור עצמו בטענה שהיו יכולים להמתין, דכבר נתבאר שהרוב כופה על המיעוט באיזה זמן להביא את הבעל מלאכה.

ואפילו בהוצאה שהיא דבר עבירה יש להסתפק בזה, דהרי השכנים לא יודעים מהו אסור ומהו מותר, וכיון שנשתתף עמהם בקרקע, בודאי על דעת כן השתתפו עמו, שישלם עמהן כל חיוב שיש כשאר השכנים.

אבל המיעוט אינם יכולים לכוף בנידון הזה, מהטעם המבואר לעיל, דכיון שיתכן שאפשר להמתין עד לאחר חול המועד, הוי ככל דבר ספק, שרק הרוב כופה על המיעוט, ולא המיעוט כופה על הרוב.

תשובה לנידון ד – האם יכולים הרוב לכוף על המיעוט בדבר שאינו כהלכה

ועכשיו נבוא לבאר נידון ד, האם יכולים הרוב לכוף על המיעוט להביא בעל מלאכה לצורך דבר גדול, בזמן שהוא נגד התורה וההלכה. והנה, אם השכנים בבניין היו שומרי תורה, אלא שהקלו לעצמם איזה קולא שלא כהלכה, דבר פשוט שאפילו הרוב אין יכול לכוף על המיעוט, ואפילו לא על היחיד, שלא על דעת כן נשתתפו המיעוט עם הרוב, שיכופו עליהם להיות מסייע לדבר עבירה, ואפילו לא מסייע ממש רק להשתתף בהוצאה, מכל מקום לא על דעת כן התחייבו זה לזה.

אבל בנידון דידן, הרי לכתחלה נשתתף עם שותפים שאינם שומרי תורה ומצוות, לפיכך יש להסתפק בזה, האם יכול לטעון שלא נשתתף על דעת שיכופו אותו לסייע לדבר עבירה, או דלמא, על כורחו נשתתף עמהם בדבר עבירה.

ונראה בסברא פשוטא, דאין הרוב יכול לכוף עליו להיות מסייע בפועל לדבר עבירה, דבודאי לא על דעת כן נשתתף עמהם, אבל אם אינו מסייע ממש, אלא הם הביאו בעל מלאכה, ולא עשה שום עבירה,

ג' חלקים "בינת המשפט" - סימנים א-ק, וספר המפתח

אפשר לקבל חינוך את שלושת חלקי "בינת המשפט" הכוללים את סימנים א – ק, בכל חלק חמישים סימנים. וכן ספר המפתח לכל חלקי בינת המשפט, במייל y.b.daskal@gmail.com אפשרות להנצחה בגליונות ובספרים שיצאו לאור. וליעוץ בכל סכסוכי ממונות, ועריכת הסכמים.